

BOGANMELDELSER

OM DE ANDRE – OG OM OS SELV

Kontorchef P. P. Sveistrups afhandling: Det humane synspunkt i det internationale samarbejde.

Kontorchef P. P. Sveistrup er i den sjældne situation at forene en nær tilknytning til FN's arbejde for de nye nationer med et nøje kendskab til Grønland og dets problemer. Når kontorchefen derfor nu har udarbejdet en afhandling om de problemer, som verden står overfor i forbindelse med de nye folks overgang til den vestlige livsform, må det være naturligt, at man også i Grønland får kendskab til de tanker, som deri fremføres, tanker som på mange måder også har direkte tilknytning til de problemer, vi står overfor i Grønland. Afhandlingen hedder »Det humane synspunkt i det internationale samarbejde« og er udgivet med støtte af Ministeriet for Grønland. I det følgende skal søges givet et referat af dens hovedtanker:

Hvis man spørger om, hvad der er rigtigt og forkert, når det gælder synet på og behandlingen af mennesker i almindelighed, også dem man ikke direkte er knyttet til, da bliver svaret, at der ikke er noget rigtigt og forkert i absolut forstand. Synet på mennesket skifter med tiderne – og med de forskellige perioders vekslende forudsætninger. Men det har gennemgået en udvikling – og er stadig i stærk udvikling. Engang var mennesker delt op i små samfund, og ansvar og forpligtelser fandtes kun overfor de mennesker, der tilhørte ens egen lille enhed. De andre betragtedes principielt som fjender, og overfor dem gaves ingen etiske forpligtelser, de faldt uden for den moral, som var gældende for ens eget samfund.

Da Europa begyndte at kolonisere de andre verdensdele, var dette syn på andre mennesker endnu stort set herskende – og kom derfor også til at bestemme kolonisatorernes holdning overfor koloniernes befolkninger. Man kan blot tænke på negerslaveriet for at forstå, hvor lidt forståelse, der fandtes for menneskeværd og menneskeret i de tider.

Men ganske langsomt spirede bevidstheden om, at mennesker var ét, at hvert menneske havde et særligt værd og en særlig ret, som andre burde respektere. Det kristne syn har utvivlsomt haft sin store andel i dannelsen af et sådant nyt men-

neskesyn. Sit første tydelige udtryk fik det i den første menneskerettighedernes erklæring efter den franske revolution, der hævdede menneskets personlige frihed og ret. Dette var begyndelsen til dannelsen af en slags verdenssamvittighed, en udvikling som siden fortsatte. Dannelsen af det internationale Røde Kors var et andet udtryk for, at der var en stigende erkendelse af et fælles ansvar overfor alle mennesker og enhver form for menneskelig nød. Arbejdet fortsattes i Folkeforbundet og i Forenede nationer efter 2. verdenskrig, hvor den nye menneskeretserklæring af 1948 tydeligt viste udviklingen i den internationale samvittighed. Mens den første væsentligst talte om retten til frihed, understreger den anden også menneskets ret til at være fri for sult og nød – altså om de sociale forpligtelser overfor alle de hundreder af millioner, som til nu har levet på eksistensminimum.

Denne anden menneskeretserklæring har utvivlsomt haft sin andel i den voldsomme frigørelsesproces, som alle koloniområderne har været vidne til netop i årene siden da. I denne erklæring har folkene fundet opmuntring og bekræftelse på, at deres sag var retfærdig, og at de havde en verdensstemning bag sig i kravet om at få del i jordens goder på lige fod med de gamle folk, altså de europæiske.

Men denne internationale ansvarsbevidsthed er endnu langt fra virkeliggjort. Den dannes stadig kun langsomt – og desværre langsommere end selve samfundets udvikling og menneskenes deraf hastigt stigende afhængighed af hverandre. Det må derfor være en pligt for enhver af sin evne at bidrage til udviklingen af en sådan almindelig fælles tankegang om, hvad der er rigtigt og hvad der er forkert i forholdet mellem jordens beboere.

Denne den menneskelige tankes langsomhed i forhold til selve udviklingen er en af de vigtigste grunde til, at det er meget vanskeligt for de nye folk at fuldbyrde overgangen til en teknisk livsform og udviklingen af moderne samfund. Men der er mange andre grunde til disse vanskeligheder.

Koloniherrenes overlegenhed på de fleste tekniske områder samt deres hele specielle dygtighed har naturligt hos de undertrykte folk avlet en masse mindreværdsfølelse, som giver sig

mange kedelige udslag i had, trods eller passivitet. I samme grad som de gamle folk stadig føler sig som de givende og de nye som de modtagende i det indbyrdes forhold, vil denne følelse kun vokse og vanskeliggøre forholdet endnu mere.

Hermed hænger også tillidskrisen sammen. De hvide arbejdsherrer på arbejdspladserne har intet naturligt fællesskab med deres arbejdere, de er fremmede – og tilmed har arbejderne ingen virkelig beskyttelse i stærke organisationer el. lign. Det fællesskab og den gensidige tillid, som er så vigtig på enhver arbejdsplads, kommer derfor let til at mangle netop der, hvor der var mest brug for den, fordi opgaverne er særlig store. Man har brugt at sende dygtige specialister ud for at hjælpe de nye folk med opbygningen af et nyt samfund, men i alt for mange tilfælde er disse specialisters arbejde ikke lykkedes, fordi de nok var teknisk dygtige, men ikke forstod at vinde befolkningens tillid og medarbejderskab.

Det gamle samfund er i princippet stillestående. Overgangen til det ny kræver en ændring af hele livsindstillingen fra det statiske og stillestående til den erkendelse, at alt er og skal være udvikling – imod stadig større teknisk fuldkommenhed, stadig større levelfod, stadig større sikkerhed.

Denne sindelagsændring har en meget afgørende karakter – og man må regne med, at kun påvirkning af landets egne – på det lokale sprog, virkelig formår at trænge igennem den almindelige konservatisme og påvirke befolkningen dybere. De naturlige til dette arbejde ville være de unge specialister fra landene selv, som har gennemgået en eller anden form for højere uddannelse og derfor kunne ventes at øve indflydelse på landsmændenes tankegang. De er imidlertid i mange tilfælde selv blevet rodløse og usikre, er blevet fremmede for deres gamle milieu, som ikke længere betragter dem som en af dets egne og derfor ikke møder dem med tillid.

En vanskelighed er det også, at udviklingen er så uoverskuelig. Man kan ikke starte isolerede let overskuelige foretagender og på den måde have situationen under kontrol, uden at de straks får følger på en hel del andre områder. I virkeligheden er det hele samfundet, der må omskabes i alle sine led, når det nye sættes i gang. Man kan ikke forbedre folkesundheden uden samtidig at skaffe livsmuligheder til det stigende folketal, som bliver følgen. Man kan ikke skabe tekniske anlæg uden samtidig at give folk en uddannelse, som sætter dem i stand til at benytte anlæggene.

Man kan ikke lade folk tjene penge uden samtidig at give dem noget fornuftigt at bruge pengene til. Sådan kan der blive ved.

Det samme forhold spiller også ind, når man betragter økonomien. De nye lande har tit en meget sårbar økonomi, fordi deres produktion er ensidigt samlet om ganske enkelte varer og derfor følsom overfor svingningerne i priserne. Desuden mangler de jo i det hele taget penge, kapital, for at kunne sætte det nye samfund i gang, – og må tit henvises til at få denne kapital udefra. Hvis man da forlanger og forventer, at denne kapital straks skal kunne forrente sig på normal måde, bliver man let skuffet, fordi produktionen i mange tilfælde kan give direkte underskud. Hvis man da deraf slutter, at den ikke er berettiget, gør man sig skyldig i en fejltagelse. For selvom en fabrik måske direkte giver underskud vil den samtidig skabe basis for en meget større økonomisk og erhvervsmæssig aktivitet, end dens egen virksomhed er udtryk for: Dens arbejdere må have butikker at købe i, frisører til at sætte håret, værksteder til at reparere deres ejendele og meget mere – og alle disse nye erhverv er skabt af fabrikken, som altså trods sit direkte underskud alligevel kan betyde en stor økonomisk fordel for samfundet.

En særlig vanskelighed ligger i usikkerheden m. h. t., hvad der i virkeligheden rent menneskeligt vil være lykkeligst for en befolkning, – samt hvem der skal tage stilling hertil. Er det de nye folk selv, som kan og skal træffe valget – eller skal andre vælge på deres vegne? Har nogen lov til på andres vegne at tage stilling til, hvad de vil være lykkeligst ved?

De her nævnte vanskeligheder sammen med flere andre skaber tilsammen et stort og vanskeligt gennemskueligt kompleks af problemer. Den forløbne tid har dog allerede givet så mange erfaringer, at visse retningslinier kan trækkes for, hvordan de lettest finder deres løsning

Afgørende er, at det nye skabes i samarbejde med de nye folk selv – og ikke blot afleveres til dem som færdige kendsgerninger. I så høj grad som overhovedet muligt må det nye være et produkt af deres egne anstrengelser, deres egne ofre. Får man de nye folk til selv at løse og magte en om end lille opgave – da er langt mere vundet, end om man løser en stor opgave for dem. For den lille opgave, de selv løser, vil give selvtilid og gå-på-mod, som vil smitte af på nye opgaver og således i sig selv skabe en udvikling.

Det er også vigtigere, at specialisterne, som skal hjælpe, kan vinde tillid og virke igangsatende på grundlag af rent menneskelig tillid – end om de selv kan udføre en række fine fejlfri arbejder indenfor deres felt. Det pædagogiske må stadig være hovedsagen.

Særlig opmærksomhed må derfor også vises hele undervisnings- og uddannelsessystemet. For det første vil børneskolens undervisning næppe til fulde kunne lykkes, hvis ikke forældrene fuldt og helt står bag den og støtter den. Som alle andre må derfor også lærerne allerførst vinde befolkningens tillid og få den med som medarbejdere.

Hvor der findes lærere, hvis uddannelse er sket under et andet samfundssystem, må man prøve også at vinde dem for det nye og få dem til at forstå det ved at give dem kursus, som sætter dem ind i de nye tanker og problemer. Ellers kan man ikke forvente, at de skal kunne bringe dem videre til eleverne – så meget mere som et væsentligt punkt i undervisningen netop må være det kulturelle, – at lære eleverne, hvordan man trods alt kan bygge det nye på det gamle og kombinere de to verdener.

Også et vanskeligt problem som børnebegrænsningen løses kun, hvis der først er tilvejebragt et tillidsforhold mellem dem der skal lære og dem, der skal være lærere.

I alle de små samfund spiller det psykologiske en meget stor rolle. Det må være meget væsentligt, at man undgår tab af ansigt på den ene eller den anden måde. Eksempelvis vil alle individuelle lån være farlige, især da hvis de er store, så der let opstår afbetalingsproblemer. Hvis en mand først har givet op overfor den korrekte afvikling af låneforholdet, vil han i mange tilfælde være tabt som en loyal og værdifuld medarbejder. Fallitten overfor den stillede opgave vil ødelægge hans forhold til de hjælpende organer og være en frodig jordbund for dannelsen af nye komplekser og uheldige reaktioner. Hvor det overhovedet er muligt, kan man i stedet forsøge at etablere lån på kollektiv basis. Det vil, selv hvor tilbagebetalingen svigter, hindre, at den enkelte taber ansigt og går tabt for opbygningen.

— Dette var nogle af afhandlingens hovedtanke i meget kort referat. Enhver med interesse for disse problemer vil med udbytte læse den hele – og få meget stof til eftertanke. Grønland er kun i forbigående nævnt i værket, men enhver med kendskab til grønlandske problemer vil let kunne trække parallellerne og se mange ting i et nyt lys, og der er derfor god mening i, at netop Ministeriet

for Grønland har medvirket ved offentliggørelsen af kontorchef Sveistrups tankevækkende afhandling.

Mads Lidegaard.

Emil Schulthess: ANTARCTICA

Lohses Forlag, 220 s., kr. 105,00 ib.

Den store bog Antarctica, bygget over 173 enestående fotografier af en af verdens fineste fotografer, Emil Schulthess fra Schweiz, skildrer en spændende epoke i den moderne polarforsknings historie og gør det på en sådan måde, at også den jævne, men interesserede læser kan have stor glæde af det.

De allerfleste af dette tidsskrifts læsere kender så godt, som værkets danske medarbejder, glaciologen Børge Fristrup også skriver i sit forord, hvad danske fotografer som Th. Krabbe, Jette Bang, Alwin Pedersen og Chr. Vibe samt amerikanerinden Louise A. Boyd og schweizeren Erik Hofer har fået ud af Grønland, vort eget polarland, men kun meget få har kendskab til Antarktis, som da også i denne bog viser sig i overraskende og imponerende væld.

Man husker fra atlas sydpolarområdet som en hvid plet, ikke på grund af isen, men fordi det drejede sig om uudforsket område, og endnu i 1960 og 61 så man fra flyvemaskine land ved Sydpolen, som aldrig er blevet set før.

Værket har fem forfattere. Foruden Børge Fristrup, som vil være tidsskriftets læsere velkendt fra en række artikler, den svenske Gösta H. Liljequist, der i sit bidrag behandler Antarktis før det Internationale Geofysiske År, amerikaneren George J. Dufek, som beretter om operation »Deep Freeze IV«, der skildrer oprettelsen af de seks stationer i Antarktis, som amerikanerne ved et møde i den Internationale Geofysiske Union i Rom 1952 påtog sig at etablere og drive i årene 1957 og 58.

Hans spændende bidrag munder ud i præsident Eisenhowers forslag om en særlig organisation og arktisk samarbejde mellem de 12 lande, som havde baser i Antarktis.

Endvidere fotografen Emil Schulthess, som fortæller om sin deltagelse udelukkende for at få opfyldt sit længe nærede ønske om at lave et billedværk fra Antarktis.

Punkt for punkt nævner han de opgaver, han har skildret i billeder, og afsnit for afsnit gennemgår han sine motiver for bogen, så læserne får et indblik i forskningens forberedelser og forløb. Der er episoder i de handlingsmættede

billeder, der ser så spændende ud, at man omgående blader frem til teksten for at få forklaringen på, hvad der sker.

Endelig møder man forfatteren og forskeren Henry M. Dater, der skildrer planlægningen for forskningsarbejdet i det Internationale Geofysiske År i Antarktis indtil starten 1. juli 1957. Han slutter sin beretning med ordene: Medens vi forbereder rumfarter og det ydre verdensrums udforskning – så er der stadig en verdensdel – Antarktis – som er relativt ukendt – det er trods alt en beroligende tanke.

Man taler nok om, at Grønland ligger på eksistensmulighedernes grænse, men sydpolarområdet ligger betydeligt udenfor. Levemuligheder eksisterer ikke for andre end veludrustede forskere, der er ingen pattedyr og kun få fuglearter.

Der er udført en række kostbare videnskabelige undersøgelser i det Internationale Geofysiske År, som bl. a. har vist, at indlandsisen i sydpolarlandet kan være op til 4.700 m tyk og gennemsnitlig 2.000 m. Man har regnet rumfanget af den antarktiske indlandsis ud til ca. 26 millioner kubikmeter og beregnet, at hvis den af en eller anden grund smeltede, så ville det betyde, at vandstanden i verdenshavene ville stige 75 m. Den grønlandske indlandsis' smeltning ville forårsage en stigning på 8 m – der ville ikke blive meget tilbage af klodens landområder.

Billedmaterialet, hvoraf ca. halvdelen er i farver, er så vidunderligt, at sidestykke ikke findes. Der er nogle farver og lysvirkninger, man ikke kan tænke sig til, hvor godt man ellers kender Grønland, og betagende er de mange fine optagelser fra de frygtløse pingviners antarktiske hverdag.

Der er ingen tvivl om, at bogen dækker det behov for viden, der er opstået, efter at man nu og da gennem dagspresse og tidsskrifter er blevet orienteret om den antarktiske forskning i det Internationale Geofysiske År, og at den i betydelig grad vil øge interessen. Den er ikke blot en uhyre smuk – men også en særdeles velskrevet bog.

Børge Fristrup motiverer bogens særprægede format med at sige, at Antarktis er de store videns land, der er ikke motiver for billeder »på højkant« i Antarktis, fordi det er panoramaer, der præger naturen. Bogsiden er derfor omtrent dobbelt så bred, som den er høj.

Som en lille fornøjelig ting kan nævnes, at der på en af bogens sider bringes en oversigt over rederiet J. Lauritzens 17 besejlinger af Antarktis fra 1953 til 1961.

Værd at nævne er de ord, med hvilke amerikaneren George J. Dufek slutter sit bidrag i bogen:

Antarktis er det ene af de tre områder, som menneskene må erobre i fremtiden, de to andre områder er oceanernes dybde og verdensrummet. Fælles for disse tre områder er, at de ikke i forvejen har nogen »hjemmeboende« befolkning. Civilisationen må dog, hvis den skal overleve, lære at leve fredeligt sammen i disse steder. Forhåbentlig vil Antarktis blive bevis for, at et godt internationalt samarbejde stadig kan finde sted.

h. c.

Jette Bang: GRØNLAND IGEN

Spectator, 156 s., kr. 20,50 hft.

Jette Bang er så ganske afgjort vor fineste Grønland-fotograf. Hendes fornemme billedbog GRØNLAND, der udkom i 1940, er stadig en efterspurgt bog, som ved auktioner når op i høje priser. I år har hun udsendt en ny bog: GRØNLAND IGEN, og medens førstnævnte var en billedsamling med forholdsvis korte tekster, så er denne en rejseskildring i tekst fra hendes sidste besøg i Grønland, men naturligvis illustreret med utallige fotografier.

Enhver ved, hvor fremragende Jette Bang er til i sine billeder at skildre Grønland og det liv, der leves der. Bogen fra 1940 viste det og gav et fortræffeligt indtryk af det Grønland, der var dengang. På samme måde skildrer bogen GRØNLAND IGEN hverdagen af i dag i utallige små handlingsforløb. På så at sige alle fotografierne sker der noget, de fortæller om en handling, hentet ud af den grønlandske tilværelse.

Men Jette Bang kan også skrive. I bogen, i hvis indledning man fornemmer Trangravens specifikke duft, ubehagelig for andre end grønlandsfolk, følger vi hende og er som hun, fordi man i vore dage flyver i stedet for at sejle, ret brat nået via Reykjavik til Grønland for først af alt at besøge Djævelens Tommelfinger, hvor der stadig er noget af det gamle Grønland tilbage.

Man forstår hende heri, for en endnu brattere overgang ville det have været for en kender af det gamle Grønland at komme til f. eks. Godthåb.

Jette Bang besøger gamle venner og skildrer dem, så hun til enhver tid vil være velkommen igen. At det er venner, der mødes, mærkes tydeligt. Der er i disse kapitler så mange træk, så megen hjertelighed og varme, som viser, at Jette Bang ikke blot som fotograf, men også som for-

fatter har sans for detaljen og interesse for mennesker og deres tilværelse. Hun tegner skarpt med både linse og pen og formår herved at bringe sine læsere midt ind i oplevelserne som deltager og ikke blot som iagttagere.

Der er sol og blæst, regn og rusk, og der er sorg og glæde i de mange besnærende kapitler. Man mærker bogen igennem, at Jette Bang har evnen til at komme grønlænderne nærmere ind på livet, end de fleste formår det i vore dages Grønland. Herved kommer man med ind i hendes mange grønlandske venners problemer og tanker, og man begriber et oprigtigt og åbenhjertigt forhold og en tillid, der godt må kunne gøre mange udsendte i efterkrigstidens Grønland lidt misundelige. Det var jo det Grønland og de grønlændere, man drømte om at møde i de få ledige stunder, et hæslende arbejde levnedé én, men man mødte dem ikke, fordi man skulle kende dem i forvejen, som Jette Bang gjorde det.

Men nu efter at have læst denne charmerende bog, er det som om, man har lært mennesker at kende, man ville kunne holde af og gense med glæde.

Tro nu ikke, at Jette Bang under sin rejse i 1961 kun har besøgt gamle venner og det gamle Grønland, som kun få kender. Vi kommer bl. a. med en af brødrene Geisler fra Egedesminde på motorbådstogt for at skyde hvaler og på rejsefangst med den anden af brødrene, som har købt en rejsekutter til 225.000 kr. Mange penge – men

hvalfangerbåden erhvervede man allerede i direktør Daugaard-Jensens tid for et meget beskedent beløb.

I Holsteinsborg og Sukkertoppen møder vi det moderne Grønland af i dag og besøger fiskerne på deres både, i deres hjem og på deres fabrikker, og i Godthåb gør man visit på sanatoriet, hvor så mange grønlændere i den sidste lille halvsnese år har hentet lægedom.

Det nye alderdomshjem i Julianehåb siger også noget om, hvad der er sket af godt mellem Jette Bangs to sidste besøg.

Gang på gang drager Jette Bang i sin smukke bog sammenligninger mellem før og nu, vejer tingene, men lader læserne selv vurdere, om nu tingenes tilstand er af det gode eller af det onde. Hun får sine læsere til at leve sig ind i problemerne og tænke sig om.

I bogens sidste kapitel, Grønlandsk Tale, lader hun en gammel bekendt fra 1945 og en anonym nattevandrers fra Grønland af i dag komme til orde, begge grønlændere, og begge rører de ved noget, der viser, hvor der dybest set svigtes i forholdet mellem de to befolkningsgrupper.

Jette Bangs nye bog med de ca. 40 vidunderlige fotografier bør ejes af alle, der holder af Grønland, og læses med omtanke. Den er en interessant og smuk rejsebog, og forfatterinden har vist sig ikke blot som en fin fotograf, men også som en fremragende rejsefører, som læserne bør sige tak for godt rejsefællesskab.

h. c.